Elena Constantinovici

REALIZAREA DISTINCȚIILOR ASPECTUALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Discuțiile referitoare la aspectul verbal în limba română [Poghirc, p. 17-22; Bolocan, p. 74-80; Vințeler, p. 81-92; Ivănescu, 1957, p. 23-61; Mișan, 1969, p. 265-278], purtate până la apariția ediției academice a *Gramaticii limbii române* în două volume în 2005, au contribuit la expunerea într-o manieră clară a punctului de vedere privind inexistența aspectului verbal ca o categorie gramaticală. Este clar că aspectul ca sistem nu există în limba română. Chiar dacă româna a moştenit reminiscențe ale aspectului latin: gruparea timpurilor în **infectum** şi **perfectum,** opoziția de aspect între ele nu este relevantă. Dar, după cum se menționează în lucrările ce tratează această problemă, opoziția aspectuală „nu a dispărut cu totul. Astfel, imperfectul – timp prin excelență durativ – are la verbele momentane ca sens o valoare iterativă (atunci când nu ține locul unui condițional sau când nu exprimă simultaneitatea cu altă acțiune momentană. Într-o frază ca *mergeam pe drum şi cădeam*, imperfectul e normal pentru o acțiune durativă ca *a merge,* dar el dă o valoare de iterativ verbului *a cădea,* momentan ca înțeles". [Poghirc, p. 20] Plus la aceasta, în limba română sunt o serie de verbe care redau nuanțe de aspect prin sensul lor. La cele menționate mai sus se mai pot adăuga: *a trimite – a primi, a urmări – a prinde, a merge – a ajunge, a arunca – a lovi, a sparge* etc. Nuanțele de aspect se păstrează, dar nici aceste verbe nu țin de categoria gramaticală a aspectului, care este una din cele mai caracteristice categorii ale sistemului verbal al limbilor slave. Întrebarea dacă verbele de origine slavă, împrumutate masiv de limba română, au mai păstrat ceva din categoria aspectului slav, a căpătat răspuns negativ. Cu toate că verbele româneşti de origine slavă au făcut parte dintr-unul din cele două aspecte, aceste verbe, „pătrunzând în limba română au devenit verbe româneşti şi au pierdut posibilitatea de a dezvolta categoria aspectului". [Vințeler, p. 84]

Prin definiție, *aspectul* arată deosebirile în modul de prezentare a desfăşurării acțiunii şi îşi găseşte expresia într-un sistem de forme gramaticale opozitive ale aceluiaşi verb la perfect şi imperfect (обработать – обрабатывать) sau în opoziția unor verbe deosebite (посидеть – сидеть). [Бондарко, Буланин, p. 11] În limbile care o posedă (cea mai ilustrativă pentru noi este limba rusă), categoria aspectului cuprinde toate cuvintele din clasa verbului în sensul că nu există verb care să nu exprime aspectul. S-a şi emis ideea că în limba rusă toate verbele au sens aspectual, însă nu toate îl exprimă prin serii opozitive. [Авилова, p. 20] În limba română există un singur exemplu asemănător *a adormi – a dormi,* primul denumind o acțiune momentană, iar al doilea – o acțiune durativă. Deci în limba română, lipsind mijloacele formale, morfematice care marchează opoziția dintre aspecte în cadrul aceluiaşi lexem, nu se poate vorbi despre categoria

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)

gramaticală (morfologică) a aspectului. Cercetătorul A. Mişan menţionează că „Limba română nu are aspect verbal asemănător celui din limba rusă. Nimic din ceea ce există în limba rusă cu privire la aspectul verbal nu se poate întâlni în verbul românesc". [Mişan, 1978, p. 157] Totuşi se poate vorbi despre exprimarea aspectului şi în limba română, dar prin alte mijloace decât cele strict gramaticale, proprii sistemului verbal rusesc.

O noţiune înrudită cu aspectul verbal este *Aktionsart.* Deşi acestea sunt categorii diferite: aspectul este o categorie gramaticală, iar *Aktionsart* este o categorie lexicală, ele au fost mult timp confundate. În prezent, se face distincţie între aceste categorii, deoarece categoria morfologică a aspectului cuprinde toate cuvintele din clasa verbului, opoziţia aspectuală se relevă în interiorul aceleiaşi lexeme, în cadrul aceluiaşi sens lexical, iar sistemul de opoziţii are caracter paradigmatic, adică regulat. *Aktionsart* nu formează opoziţii paradigmatice, reprezintă „grupări semantice de verbe care se delimitează pe baza comunităţii tipului desfăşurării acţiunilor verbale". [Маслов, p. 10; Бондарко, Буланин, p. 11] Pentru *Aktionsart* este caracteristică lipsa morfemelor, a unor mărci specifice pentru anumite tipuri de *Aktionsart* şi imposibilitatea de a forma opoziţii de largă cuprindere ca în cazul categoriei aspectului. [Mişan, p. 269]

Odată cu apariţia în 2005 a *Gramaticii limbii române* (vol. I, *Cuvântul*; vol. II, *Enunţul*) lucrurile s-au clarificat, în sensul că se recunoaşte existenţa în limba română a unei categorii specifice verbului „care dă seama de structura intervalului de desfăşurare a procesului comunicat prin grupul verbal. Aspectul interferează cu timpul, dar nu este o categorie deictică: aspectul este indiferent la plasarea / fixarea procesului faţă de momentul enunţări". [GA, vol. I, p. 449] De acum încolo, se poate afirma cu certitudine că opoziţia gramaticală perfectiv-imperfectiv, *Aktionsart*, precum şi o serie de mijloace ale limbii care participă la exprimarea felului sau modului desfăşurării acţiunii (cuvintele care exprimă prin sensul lor: repetarea acţiunii, durata acţiunii, caracterul continuu sau discontinuu al acţiunii, caracterul momentan al acţiunii, tempoul desfăşurării acţiunii) – toate aceste mijloace constituie *categoria funcţional-semantică a aspectualităţii*, prin care se exprimă practic toate nuanţele de aspect, dar mijloacele de expresie nu sunt în totalitate paradigmatice. Ca şi temporalitatea, această categorie funcţional-semantică are centru şi periferie. Centrul îl constituie categoria morfologică a aspectului (în română este reprezentată de opoziţia *perfectiv-imperfectiv* şi interferează cu timpul), iar periferia – *Aktionsartul* şi celelalte mijloace. Recent, problematica aspectuală a fost abordată de către Tatiana Luchian în teza de doctorat *Categoria funcţional-semantică a aspectualităţii în limba română*, unde faptele au fost analizate în lumina ultimelor cercetări, iar rezultatele vin să lămurească o dată în plus statutul categoriei aspectualităţii în limba română, constituind o contribuţie relevantă în această problemă. Cu părere de rău, teza nu a fost publicată. Se poate consulta doar rezumatul tezei. [Luchian, 2007] Cercetătoarea Claudia Cemârtan, pentru a proba existenţa clară, după opinia d-ei, a *categoriei gramaticale* a aspectului în limba română, menţionează că „aspectul verbal românesc este chiar mai *regulat* (*subl. noastră*) decât cel rusesc, el cuprinzând întreaga paradigma a verbului". [Cemârtan, p. 453] Această afirmaţie are la bază ideea sincretismului

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)

semnelor limbii, adică exprimarea mai multor sensuri gramaticale printr-un singur morfem. Cu alte cuvinte, conform opiniei sus-menționate, odată cu exprimarea sensurilor grama-ticale temporale, fiecare verb din limba română ar exprima şi aspectul. Ideea pare incitantă şi merită a fi luată în seamă. Însă, ca toate ideile noi, ea invită la prudență în sensul că nu trebuie să se piardă totuşi din vedere specificul aspectului în limba română, şi anume că valorile aspectuale exprimate de multe verbe din limba română sunt de ordin lexical şi „se datoresc nu timpului ca atare, ci sunt determinate de conținutul semantic al verbelor şi de context". [Iordan, Guțu, p. 227]

În fine, cercetările de viitor vor mai clarifica lucrurile. Important este că în limba română la marcarea felului în care se desfăşoară acțiunea verbului în ceea ce priveşte **durata** şi **gradul de realizare** a procesului exprimat de verb, precum şi **stadiul** în care se află acest proces concură diverse mijloace [Poghirc, p. 17-18], formând împreună categoria funcțional-semantică a aspectualității.

a) Din punctul de vedere al **duratei** , în limba română se deosebesc două grupuri de verbe care o marchează prin însăşi semantica lor:

♦ **verbe durative:** *a dura, a continua, a arde, a dormi, a gândi, a merge, a urma, a rămâne, a căuta, a urmări, a face, a se juca, a înota, a dăinui, a pluti, a traversa* etc. Aceste verbe exprimă un proces pe care-l prezintă în desfăşurare fără să indice momentul de început sau de sfârşit al acțiunii. Tot aici ar putea fi clasate şi verbele existenței şi stării: *a fi, a exista, a trăi, a se afla, a lipsi, a asista, a deveni, a se face, a amurgi* etc.

♦ **verbe momentane:** *a adormi, a ajunge, a aprinde, a frige, a cădea, a muri, a găsi, a lovi, a prinde, a sparge, a izbucni.* Aceste verbe exprimă un proces de durată foarte scurtă sau care se produc brusc, instantaneu.

b) Din punctul de vedere al **gradului de realizare** a acțiunii se deosebesc:

♦ **verbe imperfective** care exprimă un proces în desfăşurare indicând ideea unei continuități fără referire la încheierea acțiunii. V. Vinogradov defineşte foarte exact acest sens aspectual: „exprimarea unei acțiuni în desfăşurarea sa, nestingherită de ideea limitării procesului ca întreg". [Виноградов, p. 498] De exemplu: *a studia, a cerceta, a lucra, a se plimba, a se ocupa, a se distra, a ține, a se uita, a privi* etc. O. Vințeler menționează că din lipsa aspectului, a corelației perfectiv / imperfectiv, imperfectivitatea este mai voalată în limba română, ea se află la periferia aspectualității, iar procesul denotativ al acțiunii este redat doar din punct de vedere lexical şi nu lexico-gramatical. [Vințeler, p. 86]

Din punct de vedere semantic, verbele imperfective (mai ales, cele împrumutate din limbile slave) sunt:

– verbe de acțiune din grupul „verba dicendi": *a vorbi, a cleveti, a glumi, a hohoti, a huli, a se sfădi, a şopti, a tălmăci, a se făli, a pârî;*

– verbe de stare din grupul „verba sentendi": *a iubi, a jindui, a scânci, a tânji, a invidia, a se tângui, a greşi;*

– verbe de acțiune care denumesc anumite relații ale subiectului față de mediul înconjurător: *a milui, a munci, a sluji, a cinsti, a iscodi, a lovi* etc.;

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)

– verbe care exprimă acțiuni fizice: *a clădi, a construi, a cosi, a croi, a îmblăti, a stropi, a târâi;* sau care se referă la ocupația, îndeletnicirile subiectului: *a învăța, a studia, a judeca, a fi pasionat de..., a se odihni* etc.

♦ **verbe perfective** care exprimă acțiuni încheiate, privite ca un întreg indivizibil, indicând obținerea unui rezultat. Acțiunile exprimate de verbele perfective nu pot fi segmentate în fraze izolate: *a sparge, a descoperi, a sigila, a obține, a se rătăci, a scăpa, a năpădi, a izbi, a izbuti, a otrăvi, a păgubi, a plămădi, a omorî* etc.

Deosebirea dintre aspectele imperfectiv şi perfectiv este explicată de către V. Isacenko: „Exprimând procesul cu ajutorul formei de imperfectiv, vorbitorul se află, într-un fel, în interiorul însuşi al procesului. El nu vede nici începutul, nici sfârşitul şi, ca atare, nu poate exprima acest proces ca pe un fenomen compact, integral. Punctul de vedere al vorbitorului în acest caz poate fi comparat cu cel al unui participant la manifestația de 1 Mai. Acesta se mişcă cu mulțimea, el nu vede nici începutul, nici sfârşitul coloanei. Exprimând procesul cu ajutorul formelor aspectului perfectiv, vorbitorul se află în afara procesului exprimat de forma verbală; prin urmare, el priveşte procesul în ansamblul său, ca un tot întreg. Punctul de vedere al vorbitorului în acest caz aminteşte de cel al persoanelor care în timpul manifestației stau la tribună: ei văd şi începutul, şi sfârşitul coloanei". [Исаченко, p. 133]

Mutatis mutandis, această explicație se potriveşte şi pentru exprimarea caracterului imperfectiv – perfectiv în limbile care nu au aspectul ca o categorie gramaticală. Diferența dintre perechile: *a ține – a scăpa; a urmări – a prinde; a studia – a descoperi* este evidentă în enunțurile următoare: *N-am ținut bine vaza şi am scăpat-o; Anchetatorul l-a urmărit pe infractor până l-a prins; Cercetătorii au studiat etiologia bolii şi au descoperit un antidot.* Implicând şi ideea de durată, verbele imperfective (*a ținut, a urmărit, au studiat*) exprimă procesul din interior, iar cele perfective, implicând ideea unei acțiuni încheiate (*am scăpat, a prins, au descoperit)* exprimă procesul din exterior. La fel şi în exemplele: *Profesorul a examinat lucrările elevilor şi a anunțat rezultatele; El admira marea şi a observat o corabie în larg; Ion se uita la televizor şi l-a zărit pe colegul său; Jucându-mă cu becul, l-am spart,* nuanțele aspectuale imperfectiv / perfectiv sunt cât se poate de clare.

Un argument care să întărească afirmația de mai sus trebuie căutat în capacitățile combinatorii ale acestor verbe cu alte mijloace ale temporalității. E lesne a observa că verbele imperfective, care nu fixează limitele procesului, se pot combina cu elemente ale temporalității ce indică durata: *Profesorul a examinat timp de o jumătate de zi lucrările...; El admira de o oră marea...; Ion se uita de la ora nouă la televizor...; Jucându-mă câtva timp cu becul...*. Verbele perfective, dimpotrivă, nu pot fi folosite în asemenea contexte:

* *a anunțat timp de o jumătate de zi rezultatele;*

* *a observat un ceas o corabie;*

* *l-a zărit cinci ore pe prietenul său;*

* *am spart becul cinci minute.*

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)

Numărul de exemple ar putea fi completat: *Ea a mers toată ziua până a ajuns; Poliţiştii l-au urmărit trei săptămâni şi l-au prins; Am căutat mult timp cartea aceasta şi iată, am găsit-o.* Ultimul exemplu demonstrează că verbele perfective, exprimând o acţiune de scurtă durată, momentană şi încheiată se combină cu elemente ale temporalităţii care exprimă o acţiune ce se desfăşoară mai mult sau mai puţin instantaneu: *Profesorul a anunţat în aceiaşi clipă rezultatele; Deodată a observat o corabie; L-a zărit o secundă pe prietenul său; Uite, am spart becul; A ajuns la ora zece; Poliţiştii l-au prins la cinci dimineaţa etc.* Aşa cum verbele examinate ca perfective sunt în majoritatea lor şi momentane, aceleaşi consideraţii sunt valabile şi pentru verbele momentane. Când cineva spune: *Am găsit un portmoneu,* nu întrebăm *cât timp*? ci *când* sau *unde?* Deci extensiunea verbului admite un element al temporalităţii care indică timpul precis sau, cel puţin, timpul aproximativ: *Am găsit un portmoneu ieri lângă magazin.* Cu toate că *ieri* exprimă un interval mare aceste este perceput ca un moment.

E interesant de urmărit compatibilitatea valorilor aspectuale cu nuanţele semantice ale verbelor. Nu şi-au pierdut actualitatea comentariile făcute în această problemă de Al. Graur. Analizând verbele *a arde* şi *a frige* întrebuinţate intranzitiv: *Îmi arde obrazul; Fierb de nerăbdare* şi tranzitiv: *Ard nişte hârtii; Fierb apa,* Al. Graur face o subtilă observaţie: ca verbe intranzitive, ele nu pot fi folosite la perfectul compus – **Obrazul mi-a ars; *Am fiert de nerăbdare.* Explicaţia este judicioasă: verbele de stare prezintă o situaţie „care durează, fără să avem în vedere un rezultat, pe când cele tranzitive exprimă o acţiune dusă până la un termen: *ard hârtiile* (şi, transformându-le în cenuşă, voi înceta această activitate), *fierb apa* (şi, ajungând la temperatura de 100 de grade, voi retrage-o de pe foc). De aceea tranzitivele pot fi folosite la orice timp, iar verbele de stare numai la prezent şi la imperfect, timpuri specifice pentru durată". [Graur, 1969, p. 326] Dacă se folosesc la perfectul compus, ele cer o determinare circumstanţială: *fruntea mi-a ars toată ziua, trei ore am fiert de nerăbdare*.

Observaţia este valabilă pentru majoritatea verbelor de stare al căror sens de bază este durata. Chiar dacă circumstanţialul nu este actualizat, prezenţa lui este implicată de valenţa verbelor. Eliminând circumstanţialul din enunţul: *Ploaia a durat trei zile* obţinem un enunţ reperat în limba română: *Ploaia a durat,* dacă nu e nevoie de precizat intervalul de timp al desfăşurării acţiunii. Deci nuanţele aspectuale de perfectiv şi imperfectiv ca, de altfel, şi a celor menţionate mai jos se concretizează în context.

c) Pe lângă aceste valori aspectuale principale, limba română redă şi **stadiul** în care se află acţiunea exprimată de verb sau modul în care se desfăşoară. Din acest punct de vedere, se deosebesc:

♦ **verbe incoative** care indică momentul iniţial al acţiunii: *a începe, a porni, a prinde, a se apuca, a purcede* etc.

♦ **verbe terminative, finitive** care indică sfârşitul acţiunii: *a înceta, a termina, a sfârşi, a mântui, a conteni, a se opri* etc. [Savin-Zgardan, p. 55-60]

♦ **verbe iterative** care indică o acţiune repetată: *a tremura, a se legăna, a repeta, a clătina, a clipi, a dârdâi, a pulsa* etc.

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)

Verbele incoative şi terminative nu au predilecţii contextuale. Ele pot fi folosite la toate timpurile şi se pot combina cu toate mijloacele lexicale ce le întregesc sensul. Uneori se pot combina cu acelaşi lexem: *Abia (acum, chiar acum, adineaori) încep, am început lucrul* şi *Abia (acum, chiar acum, adineaori) am terminat lucrul.* Alteori aceste verbe sunt mai selective faţă de specificatorii lexicali. Verbele incoative se pot combina cu adverbe ce determină o acţiune din cele trei planuri temporale – trecut, prezent şi viitor – precum şi cu adverbele ce determină acţiuni durative: *Ieri (astăzi, mâine, întotdeauna, oricând, întruna), am început (încep, voi începe, începeam) lucrul.* Verbele terminative sunt compatibile cu adverbe ce determină acţiuni din cele trei planuri temporale, dar nu se pot combina cu adverbe ce determină acţiuni durative: **Întruna, mereu*, *neîncetat am terminat lucrul.* De asemenea, verbele în cauză sunt selective faţă de adverbele *de acum* şi *deja.* Verbele incoative se combină cu adverbul *de acum,* care indică începutul unui interval de timp, iar verbele terminative – cu adverbul *deja,* care indică sfârşitul unui interval de timp: *De acum am început lucrul; Deja am terminat lucrul.*

Verbele iterative, de asemenea, nu sunt selective faţă de ambianţa contextuală. Ele pot fi folosite la orice timp şi se pot îmbina cu orice elemente ale temporalităţii compatibile: *Bolnavul tremură, a tremurat, tremura, va tremura toată ziua; Bolnavul a început a tremura, a încetat să tremure etc.* Sunt excluse doar elementele incompatibile din punct de vedere semantic: **Tremură ieri, *a tremurat mâine, *va tremura ieri.*

Din cele expuse până acum, se poate trage concluzia că redarea distincţiilor aspectuale în limba română de face prin diverse mijloace. Verbele care prin semantica lor exprimă felul desfăşurării acţiunii în timp sunt nişte elemente lexicale care au păstrat posibilitatea de a exprima diverse nuanţe aspectuale necesare pentru claritatea mesajului. Sunt mai bine păstrate nuanţele durative şi momentane, cele durative având tangenţe clare cu imperfectivitatea. Celelalte distincţii aspectuale îşi selectează mijloacele de exprimare din cadrul categoriei funcţional-semantice ale aspectualităţii, categorie care se conturează tot mai clar în limba română.

Referinţe bibliografice

Bolocan Gh. *Despre traducerea aspectelor verbale din limba rusă în română.* // Limba română, 1959, nr. 3.

Cemârtan C. *Aspectul verbal în limba română: există sau nu?* În: Colocviul Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului „Eugeniu Coşeriu" (Chişinău-Suceava-Cernăuţi), ediţia a XI-a. Chişinău, 12-14 mai 2011. Normă – sistem – uz: codimensionare actuală, vol. I. Chişinău, 2012.

Gramatica limbii române, vol. I, *Cuvântul*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Graur Al. *Urme de aspect în româneşte* // Limba română, 1969, nr. 4.

Iordan I. Guţu-Romalo V., Niculescu A. *Structura morfologică a limbii române contemporane*. Bucureşti, 1967.

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)

Ivănescu Gh. *Le temps, l'aspect et la durée d'action dans les langues indo-europeenes* // Mélange linguistique publiées à l'occasion du VIIIe Congrès international de linguistes à Oslo, 5-9 août 1957. Bucureşti, 1957.

Luchian Tatiana. *Categoria funcţional-semantică a aspectualităţii în limba română*, autoreferat. Chişinău, 2007.

Mişan A. *Categoria gramaticală a aspectului verbal*, I // Cercetări de lingvistică, XIV, nr. 2, 1969.

Mişan A. *Aspectualitatea verbală în rusă şi română*. Teză de doctorat. Cluj-Napoca, 1978.

Poghirc C. *Cu privire la aspectul verbal în limba română* // Limba română, 1953, nr. 6.

Vinţeler O. *Cu privire la nuanţele de aspect ale verbelor româneşti de origine slavă* // Studii şi cercetări lingvistice, 1969, nr. 1.

Savin-Zgardan A. *Câmpul funcţional-semantic al categoriei Aktionsart în limba română* // Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1996, nr. 1.

* * *

Авилова Н. С. *Вид и семантика глагольного слова*. Moscova, 1976.

Бондарко А. В. Буланин Л. Л. *Русский глагол*. Leningrad, 1967.

Виноградов И. И. *Русский язык*. Moscova-Leningrad, 1947.

Исаченко А. В. *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким*. *Морфология*, часть 2. Bratislava, 1960.

Маслов И. К. *Вопросы глагольного вида в современном зарубежном языкознании* // Вопросы глагольного вида. Moscova, 1962.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6692 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:41 UTC)